

## Војни лекари – први државни питомци за студије медицине у иностранству

Павле Јовић

Музеј српског лекарског друштва, Београд

**К л ј у ч н е р е ч и :** medicina, vojna; lekari; obrazovanje, medicinsko; istorija medicine; Srbija.

**Key words :** military medicine; physicians; education, medical; history of medicine; Serbia.

Од времена када је први војни лекар у српској војсци, Емерих Линденмајер, приметно клицу о слању државних питомаца на изучавање медицине у иностранству, па до данас протекло је 155 година (1846). Ове године навршило се и 115 година од времена када су се први војни питомци отисли у најугледније медицинске центре Европе да студирају медицину (1886). У нашој медицинској историографији има саопштења о тим важним догађајима, али је много мање познато о првим покушајима и настојањима да се школују и оспособе лекари за рад у српској војсци. Стога је сврха овог рада била да се истражи ко су били први државни питомци, који су касније прешли у војну службу. У овом раду дати су главни биографски подаци о првим државним питомцима који су касније постали војни лекари, описани су догађаји и личности који су допринели стварању првих српских војних лекара.

После два устанка обновљена Кнежевина Србија ће још дуго оскудевати у дипломираним лекарима. Године 1829. када је Кнежевина Србија увела стајаћу војску војних лекара у српској војсци још није било (1). Кнез Милош Обреновић је већ 1828. године, поред ангажовања страних лекара, донео одлуку да издржава неколико питомаца за изучавање медицине, који би по завршеном школовању радили у државној служби (2). Међу првим питомцима кнеза Милоша помињу се лекари Срби из Војводине: Павле Јовичић и Максим Николић.

Павле Јовичић (1823 - ?) рођен је у Сремским Карловцима 1823. године, где је завршио и гимназију. Као слушац пете године медицине обратио се с молбом

кнезу Милошу за материјалну помоћ пошто има искрену намеру по завршетку школовања прећи у Србију. Шта је било са његовом молбом непознато је, а у Србију није дошао. Промовисан је 1830. године на чувеној Јозефинској академији у Бечу и постао доктор медицине и хирургије, као и магистар акушерства. Написао је 1836. године спис под насловом Колера азијатическа како се од ње лечити и чувати треба (3). Овај користан спис, написан руком, појавио се у време када је колера из Босне и Херцеговине прешла у Србију. Нарочито је узела маха у Подрињу и западним крајевима Србије. Др Јовичић је свој спис са посветом послао кнезу Милошу у Србију. Био је нижи војни лекар, односно пуковски лекар (*regiment arzt*) у аустријској војсци. Његова даља судбина је непозната.

Максим Николић, Мишковичев (1834–1880) рођен је у Сремским Карловцима, где је завршио и гимназију 1823–24. године. Медицину је студирао у Пешти, где је промовисан за доктора медицине 1834. године на основу дисертације: *De conio maculato* (О кукути). Последњу годину студија завршио је о трошку кнеза Милоша уз услов да се после завршетка школовања врати у Србију. Као студент био је добар и вредан; учествовао је 1831. године на сузбијању колере у Бачкој. Два месеца после промоције прешао је у Србију, где је добио место дворског лекара у Пожаревцу. Члан Медицинског факултета у Пешти постао је 25. јула 1836. године. Умешан у заверу против кнеза Александра Карађорђевића морао је 1844. године да побегне у Земун, а одатле у Карловце, где се бавио приватном праксом. После повратка кнеза Милоша др Максим Николић се

вратио у Србију и одмах прешао у Београд, где је постављен за штабног (главног) војног хирурга (4). Када се 1864. године у Београдском гарнизону појавио скорбут, др Николић је оболеле војнике успешно лечио црвеном паприком.<sup>1</sup> Умро је у Београду 1880. године као санитетски мајор на положају главног војног хирурга, а посмртни остаци му почивају на Новом гробљу у Београду.

Први систематски план о школовању српских ђака у иностранству израдио је почетком 1839. године министар просвете (попечитељ просвештенија) Стефан Стефановић–Тенка (1797–1865). Према том плану за изучавање медицине питомци се шаљу у Париз. Године 1846, за време владе кнеза Александра Карађорђевића, питање слања државних питомаца на студије медицине у иностранство добија шире размере. Те године, уз велико залагање првог војног лекара Емериха Линденмајера (Emerich Lindenmayer, 1806–1883), тадашњи министар просвете израдио је посебан Правилник о упућивању питомаца на школе у иностранство. Одобрена су материјална средства за 10 питомаца и одлучено је да се питомци могу упућивати и на студије медицине. Међу првима је стипендију за студије медицине по овом правилнику добио Стеван Милосављевић (1827–1879), први Србин из Кнежевине Србије који је завршио медицинске науке у Паризу 1855. године. Милосављевић је стипендију затражио при крају студија. Овде га помињемо зато што је његовом иницијативом држава започела да редовно шаље државне питомце у иностранство ради изучавања медицине. Указом кнеза Милоша Обреновића др Милосављевић је 1859. године постављен за начелника грађанског санитета и на том положају је остао све до смрти 1879. године. Све до 1858. године државни питомци за студије медицине били су у надлежности министра просвете, а од 1858. одлучено је да државне питомце за студије медицине у иностранству бира Министарство унутрашњих дела, а према мишљењу Сталне санитетске коми-

сије. Питомци су били дужни да по завршеним студијама проведу у државној служби онолико година колико су били на школовању. Године 1863. министар унутрашњих дела Никола Христић (1818–1911) расписао је први конкурс за питомце медицине. На конкурс се јавило 16 кандидата. Министар је тада донео одлуку да посебна комисија од пријављених кандидата изабере оне који су већ учили природословије (природне науке) на Великој школи (основана 1863. године, била је претеча универзитета). У комисију су тада одређени помоћник министра Т. Бојовић, начелник санитета др Емерих Линденмајер, професор Велике школе Јосиф Панчић, др Максим Николић, др Аћим Медовић, професор Велике школе, као и секретар санитета у Министарству унутрашњих дела. Комисија је закључила да су од 16 пријављених кандидата три подједнако отлични, са истим препорукама и да су достојни да постану питомци за изучавање медицинских наука у Бечу. Били су то Владан Ђорђевић (1844–1930), Лазар Докић (1845–1893) и Радмило Лазаревић (1846–1899) који ће по завршетку студија постати истакнути јавни и научни радници.

До 1864. године у српској војсци није било лекара родом из Србије. Године 1875, годину дана пред почетак ратова, у српској војсци било је свега 19 војних лекара, од тога више странаца него наших лекара. Стање није било ништа боље ни после 10 година. Међутим, енергичним залагањем начелника војног санитета др Михајла Мике Марковића године 1886. у иностранство је упућена прва група војних питомаца на студије медицине, тако да су до краја 1900. године послате три групе питомаца, а до почетка балканских и Првог светског рата још три групе војних питомаца. То је био веома значајан догађај у историји српског војног санитета, који је оставио за собом видљив позитиван траг, о чему говоре резултати наших ратних ратова.

#### Л И Т Е Р А Т У Р А

1. *Feliks M.* Popunjavanje vojske lekarima. *Vojnosanit Glas* 1938; 9: 335–67.
  2. *Varičak B.* Prvi državni pitomci obnovljene Srbije za izučavanje medicine od 1832. do 1863. *Arhiv za istoriju zdravstvene kulture Srbije* 1979/80; 8–9 (1–2–3–4): 21–5.
  3. *Dorđević T.* Medicinske prilike za vreme prve vlade kneza Miloša Obrenovića. *Beograd: Ministarstvo narodnog zdravlja*; 1921.
  4. *Jeremić R.* Prilozi za biografski rečnik vojvodanskih Srba lekara od 1756. do konca 1940. *Novi Sad: «Zmaj»*; 1951.
  5. *Zbornik radova*; *Beograd: Univerzitet u Beogradu*; 1838–1988. *Univerzitet u Beogradu*; 1988.
  6. *Stanojević V.* Istorija srpskog vojnog saniteta. *Beograd: «Zlatibor»*; 1925.
  7. *Stanojević S.* Narodna enciklopedija. *Zagreb: Leksikografski zavod*; 1926–29.
- Рад је примљен 29. VI 2001 год.

<sup>1</sup> Много касније, наиме 1928. године, мађарски биохемичар Albert Szent György открио је у паприци аскорбинску киселину (витамин C).